

pretežno "istorija belaca" u kojoj podređenu ulogu imaju domoroci crvenokošci i crni robovi. Teško se probija pluralna istorija sa više identiteta od lokalnog do univerzalnog. Kao što geografija koristi rang različitih skala užih i širih regiona, tako i istorija treba da nas uči da koristimo niz različitih identiteta. Konstituisanje istorije i identiteta ne treba da teče u protivljenju drugim identitetima, već u sapostojanju i dopuni sa njima. Samo tako može se stvoriti osnova neselektivnog sećanja koju će različiti identiteti uvažavati kao egzaktnu bazu racionalnih saznanja o prošlosti.

Nauka ne sme biti fascinirana dubinom promena procesa javnog sećanja koja su promenila tradicionalnu sliku istorije i kolektivno pamćenje. Ona se mora jasno odrediti prema različitim oblicima prevladavanja prošlosti čiji je spektar širok: obuhvata kritičko distanciranje od vrednosti minulog stanja, diferenciranje i višeslojan odnos prema prošlosti, demistifikovanje legendi, različitu spremnost na moralno-političku osudu pojedinaca i ustanova bivšeg režima, njihovo sistematsko procenjivanje u prerađenoj istoriji ili prećutkivanje, stigmatizovanje čelnika minulog sistema kao javnog neprijatelja, a najdubljih idejnih preteča režima (npr. klasika marksizma) kao utopijskih i idejno fatalnih, slavljenje i preuznošenje perioda koji je prethodio neželjenom (prekomunističkih sistema i harizmatizacija žrtava socijalizma) u obliku novih legendi i žrtava i sl. Uvek treba imati na umu da raskid sa prošlošću zavisi od smera, dubine i načina društvenih promena, karaktera krize i političke kulture. Vladari se smenjuju ili kažnjavaju, progone ili samo stigmatizuju, žrtve obeštećuju i rehabilituju. Treba shvatiti da što je režim svoje protivnike više snabdevao stradalničkom harizmom, to je osveta samorazumljivija i žešća. Ranije žrtve polažu legitimno pravo na raznovrsne naknade, disidenti i raznovrsni prvoborci ističu vlastite biografije, a oportunisti i konformisti se iznova prilagođavaju. Na sličan način se i prošlost, koju je socijalizam izbrisao, revanšistički vraća u obliku demonizovanja socijalizma.

1. 2. Istorijska svest i lični i grupni identitet.

Preradi istorije ne pristupa se samo nakon prekretničkih političkih prevrata već i u toku vladavine određene grupe. Nakon svakog nacionalnogdržavnog neuspeha (izgubljeni rat, ekonomski krah) postavlja se pitanje o odgovornosti, krivcima i žrtvama. Po pravilu, umesto priznavanje krivice sledi prećutkivanje i prebacivanje vlastite (lične, grupne) odgovornosti i preoblikovanje sebe u žrtvu. Ovaj proces praćen je različitim oblicima iskrivljavanja i opterećivanja svesti. "Teret prošlosti" su ona parcijalna istorijska ili pseudoistorijska poslanstva (poruke) koje se prenose posredstvom mitova o prošlosti i koja svojim sudbinskim večnim načelima blokiraju emancipaciju društva od kriterija prošlosti (Sundhaussen 1998). Prihvata se samo ono što se uklapa u sliku društva o samom sebi. Imaginarne i moralne "istine" eliminišu istine iz sveta realnosti. "Sudbinska pitanja" nacije povezana su uvek sa alternativama sve ili ništa, i ne mogu se rešavati kompromisom niti pregovorima. Zaokret u Evropi 1989/90. nije samo otvorio novu budućnost nego je tražio i novo viđenje prošlosti. Tome su manje doprineli novi dostupni izvori ili oslobođenje od ideološkog pritiska. Javnoj preradi prošlosti više su pružili ljubitelji istorije nego profesionalni istoričari odgovarajući na potrebu mnogih za novim identitetom.

Osim toga, kod ličnog doživljaja uvođenje nove slike istorije može biti bolno, jer istorija nije samo gola konstrukcija koju stručnjaci u knjigama i udžbenicima izlažu već i deo biografije, a time i samopoimanja pojedinca. Izmena istorije seže u duboke slojeve pojedinca. Neki